

ASIA**Tiedustelun ja asiakirjapyyntöön sisältävien asianomistajan kirjeiden käsittely poliisilaitoksella****KANTELU**

Kantelija on oikeuskanslerinvirastoon 16.4.2018 saapuneeksi kirjatussa kirjoituksessaan arvostellut Itä-Suomen poliisilaitoksen menettelyä.

Kertomansa mukaan kantelija ei ollut saanut vastausta 26.2. ja 24.3.2018 päivätyillä kirjeillä poliisilaitokselle tekemiinsä kahteen tiedusteluun. Kanteluun liitettyjen kirjejäljennösten mukaan kantelija oli otsikoinut 26.2.2018 päivätyyn kirjeensä tiedusteluksi ja asiakirjatilaukseksi. Tässä kirjeessään kantelija oli tiedustellut Itä-Suomen poliisilaitokselta, kuka on tutkinnanjohtaja ja kuka on kuulustelija asiassa, jossa hän oli tehnyt 2.10.2017 päivätyyn tutkintapyyntöön kirjeessä nimeltä mainitsemastaan henkilöstä. Lisäksi kantelija oli tilannut ”kiireesti” samassa asiassa laaditun esitutkintapöytäkirjan. Kantelija oli otsikoinut 24.3.2018 päivätyyn kirjeensä jatketuksi tiedusteluksi. Tässä kirjeessään kantelija oli todennut, että hän ei ollut saanut vastausta edelliseen tiedusteluunsa ja että hän toivoo saavansa vastauksen kirjeessä asettamassaan määräajassa.

SELVITYS

Itä-Suomen poliisilaitos on antanut asiassa lausunnon liitteinään rikosylikonstaapeli A:n, rikoskomisario B:n, vanhempi rikoskonstaapeli C:n ja tutkintasihteeri D:n selvitykset. Lisäksi Poliisihallitus on antanut asiassa lausunnon.

Jäljennökset mainituista asiakirjoista toimitetaan kantelijalle tiedoksi tämän päätöksen ohessa.

RATKAISU

Arviointi

Lähtökohtia

Perustuslain 108 §:n 1 momentin mukaan oikeuskanslerin tulee muun ohella valvoa, että tuomioistuimet ja muut viranomaiset sekä virkamiehet, julkisyhteisön työntekijät ja muutkin julkista tehtävää hoitaessaan noudattavat lakia ja täyttävät velvollisuutensa.

Oikeuskanslerin tehtäviin ja toimivaltaan ei kuulu puuttua viranomaisten lainmukaisen toimija harkintavallan rajoissa tapahtuvaan päätöksentekoon. Sen sijaan oikeuskansleri voi viranomaisia valvoessaan puuttua selkeisiin menettelyvirheisiin, lainmukaisen toimivallan ylitykseen tai sen muuhun väärinkäyttöön sekä perus- ja ihmisoikeuksia loukkaavaan toimintaan.

Kysymyksenasettelu

Asiassa on kysymys esitutkinnassa olevaan asiaan liittyvien asianomistajan tiedustelujen ja asiakirjapyyntöön ja yleisemminkin kirjeiden käsittelystä poliisilaitoksella.

Hankittaessa Itä-Suomen poliisilaitokselta tietoja kanteluasian alustavaa arviointia varten ilmeni, että poliisilaitoksella ei pystytty varmistumaan siitä, oliko kantelijalle annettu tai lähetetty ilmoitusjäljennös tai muu kirjallinen vahvistus hänen tekemästään rikosilmoituksesta kantelussa tarkoitettussa asiassa. Tämän vuoksi pyysin Poliisihallitukselle osoittamassani selvitys- ja lausuntopyynnössäni kiinnittämään huomiota myös siihen, miten esitutkintaviranomainen on kantelussa yksilöidyn kantelijan tutkintapyyntöön perusteella kirjatussa asiassa huolehtinut esitutkintalain (805/2011) 3 luvun 1 §:n 3 momentissa (10/2016) säädetystä velvollisuudestaan ja onko kantelija mahdollisesti saanut tiedon asian tutkinnanjohtajasta ja tutkijasta, kun hänelle on annettu mainitussa lainkohdassa tarkoitettu kirjallinen vahvistus hänen tekemästään rikosilmoituksesta.

Selvyyden vuoksi totean, että se seikka, että kantelija olisi saanut tiedon asian tutkinnanjohtajasta ja tutkijasta jo aiemmin hänelle annetun rikosilmoitusjäljennöksen tai muun vahvistuksen muodossa, ei olisi poistanut poliisilaitokselta velvollisuutta vastata kantelijan samaa asiaa koskeviin myöhempiin tiedusteluihin. Sen sijaan tällä seikalla olisi ollut merkitystä arvioidessani kanteluasiaa alustavasti siitä näkökulmasta, onko minulla ylimpänä laillisuusvalvojana aihetta ryhtyä enemmän selvittämään ja arvioimaan kantelussa tarkoitettua asiaa.

Ilmoitusjäljennöksen tai muun kirjallisen vahvistuksen antaminen asianomistajalle hänen tekemästään rikosilmoituksesta

Itä-Suomen poliisilaitoksen (jäljempänä poliisilaitos) lausunnon mukaan kantelija on kantelussa tarkoitettussa asiassa tehnyt poliisilaitokselle kirjallisen tutkintapyyntöön. Asian on 17.10.2017 kirjannut poliisiasian tietojärjestelmään Varkauden poliisiasemalla rikosylikonstaapeli A. Kirjausvaiheessa asian tutkinnanjohtajaksi on merkitty rikoskomisario B. Tutkijaksi on 2.11.2017 merkitty vanhempi rikoskonstaapeli C. Edelleen 9.11.2017 tutkijaksi on merkitty myös rikosylikonstaapeli E.

Selvityksensä mukaan A muistaa, että hän on kirjannut kantelijan rikosilmoituksen. Sen sijaan hän ei muista, onko hän lähettänyt kantelijalle jäljennöksen kirjaamastaan rikosilmoituksesta. A on arvellut, että hän olisi luultavasti lähettänyt ilmoitusjäljennöksen, jos kantelija on sitä pyytänyt. Asian kirjaamisen jälkeen A ei ole ollut asian kanssa tekemisissä.

Esitutkintalain 3 luvun 1 §:n 3 momentin mukaan asianomistajalle on annettava hänen tekemästään rikosilmoituksesta kirjallinen vahvistus, joka sisältää ilmoituksen tekemistä ja ilmoitettua rikosta tai tapahtumaa koskevat perustiedot.

Edellä mainittu lainkohta on tullut voimaan 1.3.2016. Esitutkintalain muuttamista koskevasta hallituksen esityksestä (HE 66/2015 vp, s. 38) ilmenee, että siinä ehdotetuilla ja sittemmin lailla 10/2016 esitutkintalakiin tehdyillä muutoksilla on ollut tarkoitus panna täytäntöön rikoksen uhrien oikeuksia, tukea ja suojelua koskevista vähimmäisvaatimuksista sekä neuvoston puitepäätöksen 2001/220/YOS korvaamisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2012/29/EU (jäljempänä uhridirektiivi) velvoitteet.

Uhridirektiivin 5 artiklan 1 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on huolehdittava siitä, että uhri saa jäsenvaltion toimivaltaiselle viranomaiselle tekemästään virallisesta rikosilmoituksesta kirjallisen vahvistuksen, jossa todetaan asianomaista rikosta koskevat peruseikat. Uhridirektiivin johdanto-osan kappaleen 24 mukaan kirjallisessa vahvistuksessa olisi oltava rikoksen perustiedot, kuten rikoksen tyyppi, aika ja paikka sekä rikoksen aiheuttama vahinko tai haitta. Vahvistuksen olisi sisällettävä asianumero ja rikosilmoituksen teko-aika ja -paikka, jotta vahvistusta voidaan käyttää todisteena rikosilmoituksen tekemisestä esimerkiksi vakuutusyhtiöille tehtäviä korvaushakemuksia varten.

Hallituksen esityksessä todetaan mainitun lainkohdan yksityiskohtaisissa perusteluissa, että asianomistajalle olisi annettava hänen tekemästään rikosilmoituksesta kirjallinen vahvistus, joka sisältää perustiedot ilmoituksen tekemisestä sekä rikoksesta tai tapahtumasta, jota ilmoittaja epäilee rikokseksi. Perustiedoilla ilmoituksen tekemisestä tarkoitetaan rikosilmoituksen teko-aikaa ja -paikkaa sekä rikosilmoituksen tekijänä olevaa asianomistajaa koskevia tietoja. Kirjallisen vahvistuksen olisi sisällettävä perustietoina ilmoitetusta rikoksesta ainakin tiedot rikoksen tyypistä, ajasta ja paikasta sekä rikoksella aiheutetusta vahingosta tai vahinkoa koskevasta alustavasta arviosta. Kirjallisessa vahvistuksessa olisi oltava myös esitutkintaviranomaisen yhteystiedot. (HE 66/2015 vp, s. 38)

Laillisuusvalvonnassani tekemiäni havaintojeni perusteella totean yleisesti, että poliisiasiain tietojärjestelmään kirjattujen rikosilmoitusten tutkintailmoitusjäljennöksiin sisältyy muun ohella tiedot asian tutkinnanjohtajasta ja tutkijasta sekä ainakin heidän puhelinyhteystiedoistaan.

Poliisilaitos on todennut lausunnossaan, että ilmoitusjäljennös täyttää sisällöltään uhridirektiivin vaatimukset siitä, mitä asianomistajan tekemästä rikosilmoituksesta annettavassa kirjallisessa vahvistuksessa tulee olla. Jos ilmoitusjäljennöksen antaminen ei jostain syystä ole rikosilmoituksenmukaista, poliisilla on lausunnon mukaan käytössään myös erillinen lomake, jolla vastaavat tiedot voidaan antaa asianomistajalle.

Poliisilaitoksen lausunnon mukaan poliisilla ei ole olemassa sisäistä ohjausta siitä, miten esitutkintalain 3 luvun 1 §:n 3 momentin velvoite tulisi erilaisissa ilmoitusten kirjaamistilanteissa täyttää. Lausunnossa onkin eritelty erilaisia kirjaamistilanteita sekä ilmoitusjäljennöksen tai muun kirjallisen vahvistuksen antamista, samoin kuin myös niiden mahdollisena pidettyä antamatta jäämistä, kussakin tilanteessa. Poliisilaitoksen lausunnon mukaan esitutkintapöytäkir-

jan laadintaa koskevassa käsikirjassa (POL-2016-8514) määrätään pelkästään, että asianomistajalle rikosilmoituksesta annetusta kirjallisesta vahvistuksesta on tehtävä merkintä esitutkintapöytäkirjaan, erityisesti jos käytetään muuta asiakirjaa kuin ilmoitusjäljennöstä (käsikirjan s. 14).

Edelleen poliisilaitos on todennut lausunnossaan, että tutkinnanjohtajilta saadun tiedon mukaan poliisilaitoksella noudatettavan käytännön mukaan ilmoitusjäljennös tai muu kirjallinen vahvistus annetaan asiakkaalle vain, jos hän sitä pyytää. Poliisilaitos ei ole pitänyt käytäntöä esitutkintalain mukaisena. Poliisilaitos on perustellut tätä viittaamalla esitutkintalain 3 luvun 1 §:n 3 momentin velvoittavaan sanamuotoon (”on annettava”). Lisäksi poliisilaitos on katsonut, että poliisilla tulisi olla ilmoituksen kirjaamiskäytäntöön liittyvä toimintamalli, jolla kirjallisen vahvistuksen antaminen rikosilmoituksen tekemisestä asianomistajalle voidaan varmistaa. Poliisilaitos on lausunnossaan ilmoittanut, että se tulee tarkentamaan käytäntöjään esitutkintalain 3 luvun 1 §:n 3 momentissa säädetyn kirjallisen vahvistuksen osalta.

Poliisilaitos on pitänyt lausunnossaan ilmeisenä, että käsillä olevassa tapauksessa kantelija ei ole tutkintapyyntönsä tekemisen tai rikosilmoituksen kirjaamisen yhteydessä saanut esitutkintalain 3 luvun 1 §:n 3 momentissa säädettyä kirjallista vahvistusta ilmoituksen tekemisestä ja että kantelija ei siten ole saanut myöskään tietoa tutkinnanjohtajasta tai tutkijasta.

Myös Poliisihallitus on lausunnossaan todennut, että rikosilmoitusjäljennös sellaisenaan täyttää esitutkintalain 3 luvun 1 §:n 3 momentissa sisällölliset vaatimukset asianomistajalle annettavasta kirjallisesta vahvistuksesta ja että poliisilla on lisäksi käytössä tähän tarkoitukseen laadittu erillinen lomake. Poliisihallitus kuitenkin kiinnittää huomiota siihen, että kirjallisen vahvistuksen antamista varten laaditussa lomakkeessa ei ole erillistä kohtaa viranomaisen yhteystiedoille. Poliisihallituksen mukaan lomake sisältää muutoin esitutkintalain 3 luvun 1 §:n 3 momentissa edellytetyt tiedot.

Poliisihallitus on lausunnossaan täsmentänyt, että esitutkintapöytäkirjan laadinnasta annetun Poliisihallituksen ohjeen (POL-2016-8514) liitteen 1 kohdan 2.6 mukaan esitutkintapöytäkirjaan on tehtävä merkintä asianomistajalle rikosilmoituksesta annetusta kirjallisesta vahvistuksesta, erityisesti jos käytetään muuta asiakirjaa kuin ilmoitusjäljennöstä. Lisäksi Poliisihallitus on todennut, että ohjeen edellä selostetusta, osittain epäselvästä kirjaustavasta huolimatta kyseinen toimenpide tulisi aina merkitä esitutkintapöytäkirjaan, olipa toimenpiteessä käytetty formaatti mikä tahansa. Tällöin toimenpiteen suorittaminen olisi tarvittaessa myös jälkikäteen todennettavissa.

Myös Poliisihallitus on lausunnossaan todennut, että valtakunnallisesti ei ole erikseen ohjeistettu esitutkintalain 3 luvun 1 §:n 3 momentissa asetetun velvoitteen toteuttamistapaa, rikosilmoitusjäljennöksen ja lomakkeen käytön keskinäistä suhdetta, eikä myöskään sitä, missä vaiheessa ja kenen toimesta mainitussa lainkohdassa tarkoitettu kirjallinen vahvistus tulee antaa. Myös Poliisihallitus on lausunnossaan pitänyt mahdollisena, että kirjallisen vahvistuksen antamiseen voi käytännössä vaikuttaa useampi seikka, esimerkiksi millä tavoin rikos tulee esille, millä tavoin ilmoitus tehdään ja kenen toimesta ja missä vaiheessa se kirjataan. Poliisihallituskin on kuitenkin todennut, että näin ei tulisi olla, vaan esitutkintalain sanamuoto edellyttää kirjallisen vahvistuksen antamista kaikissa tilanteissa. Koska asiasta ei ole valtakunnallista ohjeistusta, Poliisihallituksen laillisuusvalvonta on ilmoittanut saattavansa lausuntonsa myös Poliisihallituksen poliisitoimintayksikön tietoon mahdollisen ohjeistamistarpeen arvioimiseksi.

Saamani selvityksen perusteella kantelija ei ole saanut tutkintapyyntöön tekemisen ja rikosilmoituksen kirjaamisen yhteydessä jäljennöstä poliisiasiain tietojärjestelmään kirjatusta rikosilmoituksesta tai muutakaan esitutkintalain 3 luvun 1 §:n 3 momentissa tarkoitettua kirjallista vahvistusta rikosilmoituksen tekemisestä. Lainkohdan sanamuodon mukaan siinä tarkoitettua kirjallisen vahvistuksen antaminen ei edellytä asianomistajan esittämää pyyntöä. Poliisilaitoksen menettely kantelijan asiassa ei siten ole ollut esitutkintalain mukaista.

Saamani selvityksen perusteella myös poliisin valtakunnallisessa ohjeistuksessa ja poliisilaitoksen omissa käytännöissä on ollut sellaisia puutteita, jotka ovat myötävaikuttaneet siihen, että kantelija ei ole käsillä olevassa asiassa saanut jäljennöstä poliisiasiain tietojärjestelmään kirjatusta rikosilmoituksesta tai muutakaan esitutkintalain 3 luvun 1 §:n 3 momentissa tarkoitettua kirjallista vahvistusta rikosilmoituksen tekemisestä. Sen enempää ohjeistus kuin käytäntökään eivät nyky muodossaan ole riittävän selkeästi ohjanneet sen enempää rikosilmoituksen vastaanottajaa ja kirjaajaa kuin kirjatun asian tutkinnanjohtajaa tai tutkijaa ilmoitusjäljennöksen ja erillisen lomakkeen kesken suoritettavassa valinnassa, niiden asianomistajalle antamisessa tai lähettämässä eikä niiden antamisen tai lähettämisen jälkikäteisen todentamisen mahdollistavien merkintöjen tekemisessä. Lisäksi erillisen lomakkeen sisältö ei vastaa edellä mainitun lainkohdan esitöissä edellytettyä.

Asianomistajan kirjeiden käsittely poliisilaitoksella

Kanteluun oheistetuista kirjejäljennöksistä ilmenee, että kantelija oli osoittanut niin 26.2.2018 päivätyyn kuin 24.3.2018 päivätyinkin kirjeensä poliisilaitoksen Kuopion pääpoliisiasemalle. Ensiksi mainittuun kirjeeseen vastaanottajan osoite on merkitty sekä katuosoitetta että postilokeronumeroa käyttäen. Sen sijaan jälkimmäiseen kirjeeseen vastaanottajan osoite on merkitty vain katuosoitetta käyttäen. Poliisilaitoksen lausuntoon liitettyjen skannausjäljennösten perusteella totean, että ensiksi mainitun, poliisilaitokselle jälkikäteenkin todennettavasti saapuneen kirjeen kirjekuoreen vastaanottajan osoite on merkitty sekä katuosoitetta että postilokeronumeroa käyttäen.

Poliisilaitoksen lausunnon mukaan kantelijan 24.3.2018 päivättyä kirjettä ei ole löytynyt sen enempää Kuopion pääpoliisiasemalta kuin Varkauden poliisiasemaltakaan, jossa kantelussa tarkoitettu asia on ollut tutkittavana. Lausunnon mukaan poliisilaitoksen kirjaamosta ei ole pystytty vahvistamaan kirjeen saapumista. Lausunnon mukaan postitse saapuneet ”tilaukset” yleensäkin jaetaan tutkintasihteereille ilman, että niiden saapumisesta tehdään kirjausta kirjaamossa.

Sinällään ei voida sulkea pois, etteikö esimerkiksi se seikka, että kantelija on todennäköisesti merkinnyt pääpoliisiaseman osoitteen 24.3.2018 päivätyyn kirjeensä kirjekuoreen pelkästään katuosoitetta käyttäen, ole voinut tosiasiaa vaikuttaa postinkulkuun niin, että kirje on jäänyt saapumatta pääpoliisiasemalle. Toisaalta ottaen huomioon saapuneiden ”tilausten” käsittelystä selvityksessä kerrottu ei voida myöskään sulkea pois, etteikö pääpoliisiasemalle saapunut kirje ole voinut joutua kateisiin jossakin sen saapumisen jälkeisessä ”tilauksen” myöhemmässä käsittelyvaiheessa. Kantelijan 24.3.2018 päivätyyn kirjeen saapumatta jäämisestä tai sen saapumisen jälkeisestä kateisiin joutumisesta ei ole saatavissa asian arviointiin vaikuttaa lisäselvitystä käytettävissäni olevin laillisuusvalvonnallisin keinoin. Kantelijan 24.3.2018 päivätyyn kirjeen kohtalo jää siten selvittämättä.

Käytettävissäni olevan selvityksen perusteella kantelijan 26.2.2018 päivätty kirje on saapunut Kuopion pääpoliisiasemalle 28.2.2018 ja pääpoliisiasemalla toimiva tutkintasihteeri on samana päivänä lähettänyt kirjeen (kirjekuorineen) sähköpostitse liitetiedostoon skannattuna Varkauden poliisiasemalle tutkintasihteerinä toimivalle D:lle ja lisäksi viestikopiona asiaa tutkivalle C:lle. Sähköpostiviestin aihekenttään on merkitty ”asiakirjatilaus” ja kantelijan sukunimi. Sähköpostin tekstissä on todettu, että ”kantelijan pyyntö koskee todennäköisemmin” Varkauden poliisiasemalla tutkinnassa olevaa juttua.

Edellä kerrotun perusteella näyttäisi siltä, että kantelijan kirjeen luonnehtiminen pelkästään ”asiakirjatilaukseksi” on sitä poliisiasemalta toiselle lähetettäessä saattanut vaikuttaa sen käsittelyyn niin, että kirjeen yksiselitteisesti sisältämää asian tutkinnanjohtajaa ja tutkijaa koskevaa tiedustelua ei ole enää myöhemmin havaittu tai tunnistettu. Tämän vuoksi totean, että valtion virkamieslain (750/1994) 14 §:n 1 momentissa säädettyyn virkamiehen yleiseen velvollisuuteen suorittaa tehtävänsä asianmukaisesti on kuulunut tässä tapauksessa muun ohella se, että kunkin kirjettä käsitelleen ja edellä mainitun sähköpostiviestin vastaanottaneen virkamiehen on vuorollaan kirjeen mahdollisesta aikaisemmasta luonnehdinnasta riippumatta tullut perehtyä kirjeen sisältöön ja suorittaa sen sisällön edellyttämät jatkotoimenpiteet. Tässä tapauksessa kirjeestä on ollut vaikeuksitta erotettavissa yhtäältä esitutkintapöytäkirjaa koskeva kantelijan asiakirjatilaus ja toisaalta asian tutkinnanjohtajaa ja tutkijaa koskeva kantelijan tiedustelu.

Käytettävissäni olevasta selvityksestä ei ilmene, etteivätkö niin asian tutkinnanjohtajan ja tutkijoiden nimet kuin kesken olevasta esitutkinnasta johtuva esitutkintapöytäkirjan valmistumatomuuskin ole olleet edellä mainitun sähköpostiviestin vastaanottaneen tutkintasihteeri D:n itsensäkin selvitettävissä ja etteikö hän olisi itsekin pystynyt ilman aiheetonta viivytystä vastaanamaan kantelijalle, joka oli kirjeessään antanut postiosoitteensa. Toisaalta edellä mainitun sähköpostiviestin lähettäminen samalla kopiona myös asian tutkijalle on voinut aiheuttaa epäselvyyttä tutkintasihteerin ja tutkijan keskinäisestä työnjaosta kantelijan kirjeeseen vastaamisessa. Nähdäkseni he olisivat kuitenkin voineet selvittää tämän mahdollisen epäselvyyden keskenään hyvinkin helposti. Tähän nähden pidän ilmeisen riittämättöminä niitä toimenpiteitä, jotka ilmenevät poliisilaitoksen selvitykseen liitettyyn edellä mainitun sähköpostiviestin kopioon tutkintasihteerin käsin kirjoittamasta: ”Ei ole arkistossa, mitä lähettää. Varmista aineiston lähetys, kun tulee arkistoon.” sekä ”Oletettavasti C hoitanut. Meiltä ei toimenpiteitä 6.4.18 mennessä.”

Tutkinnanjohtajaa ja tutkijaa koskevan asianomistajan tiedustelun käsittely

Poliisilaitoksen lausunnon mukaan asian toisena tutkijana toimiva E on 19.12.2017 Kuopion pääpoliisiasemalla kuulustellut asianomistajana asiassa olevan kantelijan. Tällöin kantelija on saanut tiedon ainakin asian toisesta tutkijasta.

Selvyyden vuoksi totean, että edellä mainitullakaan perusteella ei voida perustella kantelijan 26.2.2018 päivättyyn kirjeeseen sisältyvään tiedusteluun vastaamatta jättämistä. Tosin näin poliisilaitos ja Poliisihallitus eivät ole lausunnoissaan tehneetkään.

Poliisilaitoksen lausunnon mukaan kantelijan tiedusteluun asiansa tutkinnanjohtajasta ja tutkijasta ei ole vastattu.

Hallintolain (434/2003) 2 luvussa säädetään hyvän hallinnon perusteista, joiden tarkoituksena on asettaa viranomaisten toiminnalle tietyt laadulliset vähimmäisvaatimukset (HE 72/2002 vp, s. 59). Vaikka hallintolakia ei sen 4 §:n 1 momentin mukaan sovelleta esitutkintaan, hyvän hal-

linnon perusteita tulee noudattaa myös esitutkintaan liittyvässä viranomaisen toiminnassa. Hallintolain 8 §:n 1 momentin mukaan viranomaisen on toimivaltansa rajoissa annettava asiakkailleen tarpeen mukaan hallintoasian hoitamiseen liittyvää neuvontaa sekä vastattava asiointia koskeviin kysymyksiin ja tiedusteluihin. Hallintolain säätämiseen johtaneen hallituksen esityksen mukaan edellä mainitussa pykälässä säädetty vastaamisvelvoite koskisi käytännössä asiallisia ja riittävän yksilöityjä kysymyksiä ja tiedusteluja (HE 72/2002 vp, s. 63).

Lisäksi ylimpien laillisuusvalvojien käytännössä on katsottu, että hyvä hallinto edellyttää, että viranomaisen toimialaan ja tehtäviin liittyviin asiallisiin ja riittävän selkeästi yksilöityihin kirjeisiin ja tiedusteluihin vastataan asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä.

Valtion virkamieslain 14 §:n 1 momentin mukaan virkamiehen on suoritettava tehtävänsä asianmukaisesti ja viivytyksettä.

Poliisilaitos on lausunnossaan todennut, että kantelijan tiedustelu hänen asiansa tutkinnanjohtajasta ja tutkijasta on ollut asiallinen, se on esitetty selkeästi eikä siihen vastaaminen olisi ollut työlästä. Poliisilaitoksen mukaan tiedusteluun olisi siten tullut vastata kohtuullisessa ajassa.

Poliisihallitus on yhtynyt poliisilaitoksen lausuntoon sikäli kuin se on todennut kantelijan tiedustelun olleen asiallinen ja selkeä ja katsonut, että tiedustelu olisi edellyttänyt vastaamista. Lisäksi Poliisihallitus on katsonut, että asiassa ei ole menetelty lain ja hyvän hallinnon edellyttämällä tavalla.

Omalta osaltani voin yhtyä poliisilaitoksen ja Poliisihallituksen lausuntojen edellä selostettuihin yhteisiin johtopäätöksiin.

Poliisilaitos ja Poliisihallitus eivät ole lausunnoissaan täsmentäneet, kenelle yksittäiselle virkamiehelle kantelijan tiedusteluun vastaaminen olisi niiden käsityksen mukaan kuulunut. Tämän vuoksi totean, että edellä tarkemmin selostetuissa olosuhteissa kantelijan tiedusteluun vastaaminen ilman aiheetonta viivytystä olisi kuulunut lähinnä Varkauden poliisiasemalla tutkintasihteerinä toimineelle D:lle tai asian tutkijana toimineelle C:lle. Sen sijaan asian tutkinnanjohtajana toiminut B ei selvityksensä mukaan ollut edes saanut tietoa kantelijan tiedustelusta tai asiakirjatilauksesta.

Esitutkintapöytäkirjaa koskevan asianomistajan asiakirjatilauksen käsittely

Poliisilaitoksen lausunnon mukaan esitutkintapöytäkirja kantelijan tutkintapyynnön perusteella kirjatussa asiassa on valmistunut 19.6.2018, jolloin se on myös postitettu kantelijalle. Lausunnon liitteistä ilmenee, että asia on siirtynyt syyttäjälle.

Poliisilaitoksen mukaan kantelijan asiakirjapyyntöön ei ole vastattu lain edellyttämällä ja asianmukaisella tavalla.

Sen sijaan asiassa tutkinnanjohtajana toimineen B:n selvityksessään esittämän näkemyksen mukaan kantelijan 26.2.2018 päivättyyn kirjeeseen sisältyvässä asiakirjatilauksessa on ollut (alun perinkin) kysymys esitutkintapöytäkirjaa koskevassa tilauksesta, joka toteutetaan (vasta) pöytäkirjan valmistuttua.

Viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999, jäljempänä julkisuuslaki) 13 §:n 1 momentin mukaan pyyntö saada tieto viranomaisen asiakirjan sisällöstä on yksilöitävä

riittävästi siten, että viranomainen voi selvittää, mitä asiakirjaa pyyntö koskee. Tiedon pyytäjää on diaarin ja muiden hakemistojen avulla avustettava yksilöimään asiakirja, josta hän haluaa tiedon.

Nähdäkseni kantelijan kirje on ollut tältä osin tulkinnanvarainen tavalla, joka ei voi olla vaikuttamatta oikeudelliseen arviointiini.

B:n edellä esitettyä tulkintaa puoltaa sinällään se, että kantelija oli 26.2.2018 päivättyyn kirjeeseensä sisällyttänyt sekä asiansa tutkinnanjohtajaa ja tutkijaa koskevan tiedustelun että esitutkintapöytäkirjaa koskevan tilauksen. Tutkinnanjohtajaa ja tutkijaa koskevan erillisen tiedustelun sisällyttämistä kirjeeseen lienee pidettävä mielekkäänä ainoastaan siinä tilanteessa, että kantelijan samalla tilaama esitutkintapöytäkirja voidaan hänen omankin käsityksensä mukaan toimittaa vasta myöhemmin.

Toisaalta kantelija oli jo 19.12.2017 kuulusteltu asian asianomistajana. Ainakin asianomistajan kuulustelukertomus on siten saattanut olla kantelijan käsityksen mukaan toimitettavissa. Kun kantelija on kirjeessään nimenomaan ”kiireesti” tilannut asiassa laaditun esitutkintapöytäkirjan, tilaus on siten ollut tulkittavissa myös esimerkiksi pelkästään mainittua kuulustelupöytäkirjaa koskevaksi asiakirjapyynnöksi.

Nähdäkseni perustelluin menettely tilanteessa olisi ollut, että tutkintasihteerinä toiminut D tai asian tutkijana toiminut C olisi samalla, kun hän olisi edellä kerrotuin tavoin ilman aiheetonta viivytystä ilmoittanut kantelijalle asian tutkinnanjohtajan ja tutkijoiden nimet sekä sen, että asian esitutkinta on edelleen kesken, varmistanut kantelijalta, tarkoittaako hänen esitutkintapöytäkirjaa koskevan tilauksensa pyyntöä sen toimittamisesta, kun pöytäkirja aikanaan valmistuu, vai mahdollisesti jotakin muuta.

Poliisilaitos ei ole lausunnossaan antanut merkitystä kantelijan asiakirjapyynnön edellä selostetulle tulkinnanvaraisuudelle. Sen sijaan poliisilaitos on viitannut suoraan julkisuuslain 14 §:n 3 ja 4 momentista ilmenevän menettelyn noudattamiseen.

Mainitun pykälän 3 momentissa säädetään, että jos virkamies tai muu 2 momentissa tarkoitettu henkilö kieltäytyy antamasta pyydettyä tietoa, hänen on:

- 1) ilmoitettava tiedon pyytäjälle kieltäytymisen syy;
- 2) annettava tieto siitä, että asia voidaan saattaa viranomaisen ratkaistavaksi;
- 3) tiedusteltava asian kirjallisesti vireille saattaneelta tiedon pyytäjältä, haluaako hän asian siirrettäväksi viranomaisen ratkaistavaksi; sekä
- 4) annettava tieto käsittelyn johdosta perittävistä maksuista.

Pykälän 4 momentissa säädetään, että tässä pykälässä tarkoitettu asia on käsiteltävä viivytyksettä, ja tieto julkisesta asiakirjasta on annettava mahdollisimman pian, kuitenkin viimeistään kahden viikon kuluessa siitä, kun viranomainen on saanut asiakirjan saamista koskevan pyynnön. Jos pyydettyjä asiakirjoja on paljon tai niihin sisältyy salassa pidettäviä osia tai jos muu niihin rinnastettava syy aiheuttaa sen, että asian käsittely ja ratkaisu vaativat erityistoimenpiteitä tai muutoin tavanomaista suuremman työmäärän, asia on ratkaistava ja tieto julkisesta asiakirjasta annettava viimeistään kuukauden kuluessa siitä, kun viranomainen on saanut asiakirjan saamista koskevan pyynnön.

Lisäksi poliisilaitos on viitannut siihen, että ylimpien laillisuusvalvojen käytännössä on katsottu, että julkisuuslain 14 §:ssä säädetty menettely ja oikeus saada asiakirjapyyntöön muutoksen-

hakukelpoinen päätös soveltuu myös tilanteissa, joissa viranomaisella ei ole pyydettyä asiakirjaa. Näin on katsottu ainakin silloin, kun pyydetyn asiakirjan olemassaoloa ei voida pitää pois-suljettuna.

Edellä kerrotun perusteella poliisilaitos on päätenyt siihen, että kantelijan asiakirjapyyntöön olisi tullut vastata mahdollisimman pian ja viimeistään kahden viikon kuluessa, että pyydetty asiakirja ei ole vielä valmistunut. Samalla kantelijaa olisi pitänyt informoida mahdollisuudesta saattaa pyyntö poliisilaitoksen ratkaistavaksi ja näin saada asiasta valituskelpoinen päätös. Kantelijalta olisi myös tullut tiedustella, haluaako hän asian siirrettäväksi poliisilaitoksen ratkaistavaksi. Lisäksi poliisilaitos on katsonut, että esitutkintalain 4 luvun 15 §:ssä esitutkinnan asianosaisjulkisuudesta säädetty huomioon ottaen jo olemassa olevia esitutkintapöytäkirjan osia, kuten tutkintailmoitusta ja asianomistajan kuulustelupöytäkirjaa, olisi myös voitu tarjota kantelijalle.

Poliisihallitus on yhtynyt poliisilaitoksen lausuntoon sikäli kuin se on katsonut, että asiakirjapyyntöön olisi tullut vastata, vaikkei esitutkintapöytäkirja ollut vielä valmistunut. Lisäksi Poliisihallitus on katsonut, että asiassa ei ole menetely julkisuuslain 14 §:n 3 ja 4 momentissa edellytetyn mukaisesti.

Ryhtymättä enemmälti arvioimaan poliisilaitoksen ja Poliisihallituksen lausuntojen keskinäisiä painotuseroja totean, että myös se, että tutkintasihteerinä toiminut D tai asian tutkijana toiminut C olisi suoraan turvautunut julkisuuslain 14 §:n 3 ja 4 momentista ilmenevään menettelyyn, olisi ollut lain mukaan mahdollista. Edellä olen kuitenkin pitänyt tässä tapauksessa perustelumpana toista lainmukaista menettelytapaa eli kantelijan pyynnön tarkoituksen kantelijalta varmistamista.

Toimenpiteet

Kiinnitän Itä-Suomen poliisilaitoksen huomiota esitutkintaviranomaisen lakiin perustuvaan velvollisuuteen antaa asianomistajalle esitutkintalain 3 luvun 1 §:n 3 momentissa tarkoitettu kirjallinen vahvistus hänen tekemästään rikosilmoituksesta.

Saatan Poliisihallituksen tietoon edellä esittämäni näkemykset poliisin valtakunnallisessa ohjeistuksessa olevista puutteista, jotka ovat omiaan myötävaikuttamaan siihen, että asianomistaja ei tosiasiallisesti saa jäljennöstä poliisiasiaintietojärjestelmään kirjatusta rikosilmoituksesta tai muutakaan esitutkintalain 3 luvun 1 §:n 3 momentissa tarkoitettua kirjallista vahvistusta tekemästään rikosilmoituksesta, sekä saman ohjeistuksen sellaisesta tulkinnanvaraisuudesta, josta on omiaan seuraamaan, että ilmoitusjäljennöksen tai muun kirjallisen vahvistuksen antamista asianomistajalle ei myöskään pystytä jälkikäteen todentamaan.

Kiinnitän Itä-Suomen poliisilaitoksen huomiota viranomaisen lakiin ja hyvään hallintoon perustuvaan velvollisuuteen vastata asiallisiin ja riittävän selkeästi yksilöityihin asiakkaiden kirjeisiin ja tiedusteluihin asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä.

Kiinnitän Itä-Suomen poliisilaitoksen huomiota viranomaisen lakiin perustuviin velvollisuuksiin asiakkaan asiakirjapyyntöä käsitellessä.

Edellä kerrotussa tarkoituksessa lähetän tämän päätökseni tiedoksi Poliisihallitukselle ja Itä-Suomen poliisilaitokselle.

Muihin toimenpiteisiin kantelu ei ole johtanut.

Apulaisoikeuskanslerin sijainen

Kimmo Hakonen

Oikeuskanslerinsihteeri

Juha Sihto

OIKEUSKANSLERINVIRASTO

KÄYNTIOSOITE Snellmaninkatu 1 A, Helsinki
POSTIOSOITE PL 20, 00023 Valtioneuvosto

PUHELIN 0295 16001
TELEFAKSI 09 160 23975

E-MAIL etunimi.sukunimi@okv.fi
INTERNET www.okv.fi